

УДК 378.147:37.011.3-051:75

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Доброскок І.І., д. пед. н., професор,
завідувач кафедри професійної освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Данилюк Л.В., аспірант
кафедри професійної освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Сучасна педагогічна мистецька освіта спрямована на підвищення якості професійної мистецької підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва та на професійний пошук оптимальних умов залучення студентів до опанування різних видів сучасних технік декоративно-прикладного мистецтва. У зв'язку із цим важливого значення набуває акцент освітнього процесу та морально-ціннісного творчого розвитку студентів на розвитку креативного мислення, яке є показником гармонійного поєднання інтелекту з творчими вміннями. Вивчення майбутніми вчителями образотворчого мистецтва різних видів сучасного декоративного мистецтва й технік створення художнього твору є однією з основних умов повноцінного естетичного виховання й розвитку їхніх художньо-творчих здібностей. Вивчення нетрадиційних художніх технік є ефективним засобом мистецької підготовки в професійній освіті естетичного виховання, у формуванні художнього смаку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Ключові слова: освіта, учитель образотворчого мистецтва, творча особистість, декоративно-ужиткове мистецтво, художні техніки, професійна мистецька підготовка.

Современное педагогическое художественное образование направлено на повышение качества профессиональной художественной подготовки будущих учителей изобразительного искусства, на профессиональный поиск оптимальных условий для привлечения студентов к овладению различными видами современных техник декоративно-прикладного искусства. В связи с этим важное значение приобретает акцент образовательного процесса и морально-ценностного творческого развития студентов на развитии креативного мышления, которое является показателем гармоничного сочетания интеллекта с творческими умениями. Изучение студентами различных видов современного декоративного искусства и техник создания художественного произведения является одним из основных условий полноценного эстетического воспитания и развития их художественно-творческих способностей. Изучение нетрадиционных художественных техник является эффективным средством художественной подготовки в профессиональном образовании эстетического воспитания, в формировании художественного вкуса будущего учителя изобразительного искусства.

Ключевые слова: образование, учитель изобразительного искусства, творческая личность, декоративно-прикладное искусство, художественные техники, профессиональная художественная подготовка.

Dobroskok I.I., Danyliuk L.V. PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE CREATIVE PERSONALITY OF FUTURE TEACHERS OF FINE ART BY MEANS OF DECORATIVE AND APPLIED ARTS IN THE CONDITIONS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Modern pedagogical art education is directed at improving of the quality of professional art preparation of future teachers of fine arts and the direction of professional research of optimal conditions for attracting students to mastering of different kinds of modern techniques of decorative arts. Importance meaning in this regard is the accentuation of the educational process and the moral-value of creative development of students, on the development of creative thinking, which is an indicator of the harmonious combination of intelligence and creative skills.

Studying of future teachers of fine arts of different kinds of modern decorative art and artistic techniques of creating art works is one of the main conditions of full-fledged aesthetic upbringing and the development of their art-creative abilities. The study of non-traditional art techniques appears an effective means of art preparation in the professional education of aesthetic upbringing, formation of the art taste of the future teacher of fine arts.

Reformation of modern society is not impossible without its spiritual renewal, the revival of cultural traditions, the formation of moral-values systems, which introduces new requirements for the professional preparation of teachers of fine arts. Taking of account the versatility of the professional activity of teachers of fine arts, which includes organizational, artistic and creative work, it is necessary oriented of creativity, innovation, development of the ability to create a unique and perfect in practical activity, possessing professional skills, forming professional competence, directing and technological capacity as important components of professional.

Key words: education, teacher of fine arts, creative personality, decorative and applied art, artistic techniques, professional artistic preparation.

Постановка проблеми. Реформування сучасного суспільства неможливе без його духовного оновлення, відродження культурних традицій, формування морально-ціннісних установок, що висуває нові вимоги до професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва. Ураховуючи багатоплановість професійної діяльності вчителів образотворчого мистецтва, котра включає організаційну, художньо-творчу роботу, необхідність орієнтуватися на творчість, інноваційність, розвиток здатності до створення неповторного та досконалого в практичній діяльності, оволодіння фаховими вміннями, формування професійної компетентності, спрямованості й технологічності як важливих складових частин професійної готовності. Високі вимоги до рівня професіоналізму вчителів образотворчого мистецтва зумовлюють необхідність створення та впровадження організаційно-методичної системи формування професійної готовності в студентів – майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Необхідність якісної мистецької підготовки сучасного вчителя образотворчого мистецтва є очевидною вимогою часу. Формування високого рівня фахової компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі його професійної підготовки є актуальною проблемою сучасної мистецько-педагогічної освіти. Потреба у висококваліфікованих фахівцях із великим творчим потенціалом ставить вимоги, що пред'являються сьогодні до процесу формування проектно-образного мислення майбутнього педагога, мистецьких умінь і навичок, мистецької професійної освіти в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти підготовки педагогів мистецького профілю обґрунтовані в наукових дослідженнях таких учених, як Н. Ганнусенко, І. Зязюн, О. Комаровська, Л. Кондрацька, С. Коновець, Л. Масол, Д. Мазоха, О. Оніщенко, Ю. Орлов, О. Отич, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Шевнюк, Б. Юсов.

На важливість вивчення декоративно-малювання, особливостей викладання народних розписів указували такі вітчизняні науковці: Є. Антонович, Н. Глухенька, Т. Кара-Васильєва, М. Кириченко, В. Кузін, А. Малиніна, В. Мельник, О. Самойлович, С. Свид, З. Чегусова. Проблемама опанування навичок художнього розпису (переважно петриківського та розпису писанок) займалися Л. Гура, Н. Мамчур, О. Білик, В. Мельник.

Проблемам відродження народної творчості присвячені праці Є. Антоновича,

Л. Баженова, П. Білецького, І. Бех, Г. Цибульової та багатьох інших. Суттєвим внеском у дослідження проблеми декоративно-прикладної творчості, в якому проаналізовано еволюцію народного мистецтва в Україні, показано закономірності його відродження в сучасних умовах, слід вважати праці О. Добриводи, О. Тищенко. Вплив народного мистецтва на розвиток свідомості особистості майбутнього вчителя був предметом уваги в дослідженнях О. Балл, І. Добросок, О. Данченка, Р. Захарченка, І. Зязюна, Г. Васяновича. У контексті мистецької освіти ця проблема висвітлюється в працях Є. Маркова, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Ростовського, О. Отич і С. Максименко.

Фахова підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва потребує впровадження нових технологій формування його професійної компетентності, що залежить від рівня володіння технічними прийомами зображення, методів майстерності, вільного використання засобів виражальної мови образотворчого мистецтва, знань процесу й закономірностей дизайнерської діяльності [2].

Постановка завдання. Мета статті – розглянути специфіку професійного розвитку творчої особистості майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами декоративно-ужиткового мистецтва в умовах закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва потреби вивчення традиційного народного мистецтва в умовах вищої професійної освіти заслуговує особливої уваги, адже йдеться про розвиток професійних якостей учителя, його знань, умінь і навичок щодо використання на практиці в системі навчально-виховної роботи в школі народної художньої творчості як засобу відновлення художніх традицій нашого народу й формування на цій основі національної свідомості школярів. Підготовка студентів у вищих навчальних закладах повинна якнайповніше забезпечувати процес формування готовності майбутнього вчителя до професійного саморозвитку як передумову досягнення високої якості їх педагогічної діяльності. Це повною мірою стосується й майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, їх постійного особистісного й професійного зростання, накопичення досвіду й опанування нових технологій, удосконалення практичних умінь і навичок, творчої самореалізації тощо.

Народна творчість – «серцевина декоративно-ужиткового мистецтва, є тим подихом тисячоліть, що доносить до нас

сакральні символи й образи, створені різними народами, які надають життєвості сучасному мистецтву» [13].

Із 28 вересня 2017 року набув чинності Закон України «Про освіту», який визначає інструменти для реалізації масштабної освітньої реформи. Частина друга статті 21 Закону України «Про освіту» визначає мистецьку освіту як спеціалізований вид освіти, що передбачає формування в здобувача спеціальних здібностей, естетичного досвіду й ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття ним комплексу професійних (зокрема й виконавських) компетентностей і спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості й отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва [10].

Відповідні зміни містяться в перехідних положеннях до проекту Закону «Про освіту», йдеться про те, щоб залучати учнів до мистецької спадщини країни засобами художнього виховання, пропонувалося організовувати екскурсії в художні музеї, картинні галереї; художні музеї повинні організовувати цикли лекцій для учнів молодших і старших класів, молоді за спеціальною тематикою; виконувати виховну й розвивальну функцію засобами мистецьких предметів, при цьому використовувати позашкільні форми роботи (допомагати школам в організації художніх виставок, а також виставок на мистецькі теми) [10].

У Державному стандарті початкової освіти йдеться про те, що метою мистецької освітньої галузі є формування культурної й інших компетентностей, цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті, поваги до національної та світової мистецької спадщини; необхідність виявляти художньо-образне, асоціативне мислення в процесі художньо-творчої діяльності через образотворче, музичне й інші види мистецтва, пізнавати мистецтво, набувати емоційно-чуттєвого досвіду, виявляти ціннісне ставлення до мистецтва, пізнавати себе через художньо-творчу діяльність і мистецтво [13].

Вивчення декоративно-прикладного мистецтва виховує в майбутніх учителів образотворчого мистецтва вміння сприймати будь-яку наукову, художню інформацію через призму українознавства, трансформувати її й перетворювати на надбання національного духу, культури, відстоювати свої ідеали, погляди й переконання. Саме традиції, звичаї й обряди об'єднують минуле й майбутнє народу, старші й молодші покоління, інтегрують етнічну спільність людей у високорозвинену сучасну націю, адже

традиція – це мережа зв'язків сучасності з минулим. Упровадження українського декоративно-ужиткового мистецтва є одним із важливих способів залучення молоді до спадщини народної педагогіки, є засобом формування національної свідомості та художньої майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва [9, с. 140].

Майбутній учитель образотворчого мистецтва повинен усвідомити об'єктивну значущість культурної національної спадщини, що забезпечить активну участь у суспільному й культурному житті держави. Саме в студентському віці одним із провідних внутрішніх процесів є визначення місця в житті, усвідомлення соціального статусу.

Оволодіння складним навчальним матеріалом із декоративно-прикладного мистецтва вимагає від студентів удосконалення репродуктивної уяви. Водночас у них розвивається й творча уява, що виявляється в різноманітних видах креативної діяльності. Однією з важливих дисциплін у процесі підготовки вчителів образотворчого мистецтва є декоративно-ужиткове мистецтво.

Декоративно-ужиткове мистецтво – один із видів художньої діяльності, твори якого поєднують естетичні та практичні якості. Декоративне означає «прикрашати». Ужиткове ж означає, що речі мають практичний ужиток, а не лише є предметом естетичної насолоди [8].

Головне завдання декоративно-ужиткового мистецтва – зробити гарним речове середовище людини, її побут. Краса творів ужиткового мистецтва досягається завдяки декоративності. Декоративність є єдиним можливим засобом вираження змісту та художньої образності. Поділ декоративно-ужиткового мистецтва на жанри здійснюється за призначенням предмета (меблі, одяг, посуд тощо), за технікою виконання (різьблення, ткацтво, розпис), за матеріалом (дерево, кераміка, текстиль, камінь, лоза, соломоплетіння, тобто використання природних матеріалів; метали та їх сплави, пластмаси, скло, порцеляна, папір та ін., тобто використання штучних матеріалів, винайдених людиною).

На навчальних заняттях майбутні вчителі образотворчого мистецтва опановують різні види й техніки декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема такі: витинанки, писанкарство, декоративні розписи, гобелен, вітраж, соломоплетіння, лозоплетіння, вишивка бісером, вишивка стрічками, ткацтво, холодний і гарячий батики, килимарство тощо.

Вивчаючи різні техніки, майбутні вчителі образотворчого мистецтва вчать стилізувати, адже кожен матеріал потребує й певно-

го трактування образу, форми, що зумовлені способом оброблення матеріалу. Вивчення традиційних технік, прийомів і способів оброблення матеріалу не заперечує нового його осмислення, навпаки, це є поштовхом для пошуку свого бачення, свого розуміння, нарешті, утілення свого «Я» в тому чи іншому витворі засобами тієї чи іншої техніки. Поєднання в єдиному творі декількох традиційних технік, що існували самостійно, – теж одна з тенденцій сучасного дизайну, яка надає можливості для творчого пошуку.

Створення орнаментальних мотивів, колірної моделі на основі вивчення традицій сприяє глибшому розумінню студентами символічно-образної мови мистецтва, усвідомленню композиційних закономірностей декоративно-ужиткового мистецтва, а також розвитку творчого мислення, уяви.

Відчуття приналежності до мистецтва свого народу набуває особливого значення в процесі професійного становлення, адже за час навчання у вищому навчальному закладі в студентів формується національна й громадянська позиція, мобільність, компетентність, моральні, трудові, естетичні риси [7, с. 82].

Використовуючи набуті знання на практичних заняттях, майбутні вчителі образотворчого мистецтва закріплюють отриману інформацію про декоративно-ужиткове мистецтво, набувають умінь і навичок щодо виготовлення мистецьких виробів за допомогою різних технік і технологій: оброблення дерева, каменю, шкіри, вовни; виготовлення виробів із глини, лози, соломи; вишивки, ткацтва, писанкарства, бісероплетіння, розпису по склу.

Декоративно-ужиткове мистецтво дає можливість не лише опанувати певні техніки чи прийоми, а й набути вміння мислити категоріями тієї чи іншої культури, сприймати її очима, оперувати її образами, адже, створюючи матеріальне середовище, людина вирішує не лише утилітарні задачі, вона виражає у формі та внутрішньому наповненні речей своє світосприйняття. Декоративно-ужиткове мистецтво як пласт матеріальної культури через певні технології й способи оброблення матеріалів розкриває історію становлення самого народу, його історичний досвід. Воно є ланцюжком, що зв'язує утилітарну діяльність і художнє осмислення місця людини в певному середовищі, відображає особливості поєднання предмета й образу в кожному історичному епоху формування суспільства [3, с. 45].

Декоративно-ужиткове мистецтво українського народу є тим середовищем, у якому формувалася свідомість багатьох відомих українських митців, архітекторів, дизайнерів і формується свідомість сучасних

професіоналів. Воно є провідником у світ мистецтва інших народів і культур, адже людина, яка прислухається до своєї історії, здатна оцінити досягнення інших культур.

Таким чином, роль декоративно-ужиткового мистецтва як навчальної дисципліни полягає у формуванні таких професійних якостей:

- уміння орієнтуватися в безмежному культурологічному та мистецькому просторі й застосовувати необхідний матеріал у своїй творчості;

- уміння сприймати та відобразити реальність під відповідним кутом зору, тобто в контексті певної культури, стилістичного спрямування тощо;

- уміння оперувати необхідним інструментарієм (зображально-виражальними засобами декоративного мистецтва), а саме: композиційними закономірностями декоративного мистецтва, фактурно-текстурними особливостями матеріалів, засобами символіко-орнаментальних стилістичних порядків тощо.

Сучасне розуміння професійного розвитку творчої особистості фахівця художньо-педагогічного профілю вимагає позиціонувати його як людину культури, яка активно впливає на духовний розвиток і моральні цінності тих, кого навчає й виховує. Тому на мистецьких факультетах закладів вищої освіти домінують освітнього процесу поступово стає підготовка компетентного вчителя, спроможного усвідомлювати та реалізовувати фахові знання в загальному соціокультурному контексті. Проте на практиці нерідко переважає тенденція до підготовки вчителя-предметника, який засвоїв лише уміння й навички образотворчої діяльності. При цьому значно менше уваги приділяється вихованню в студента художньо-педагогічного мислення, оволодінню ним інноваційними технологіями, формуванню здатності застосовувати знання й уміння в процесі розв'язання конкретних професійно-педагогічних ситуацій. Це призводить до того, що розвиток компетентності майбутнього вчителя лише декларується в загальних положеннях, не відображаючись у змісті програм і навчальних планів вищих навчальних закладів.

Важливою складовою частиною образотворчого мистецтва є вивчення традиційних і нетрадиційних технік образотворчого мистецтва, адже за їх допомогою створюються сприятливі умови для розвитку тих відчуттів і емоцій, які поступово переходять в естетичні почуття, сприяють формуванню естетичного ставлення до дійсності. Але саме нетрадиційні техніки малювання створюють атмосферу розкритості, відкритості,

зумовлюють розвиток самостійності в дітей, формують емоційно позитивне ставлення до діяльності (використання трафарету, малювання сухим пензликом, малювання серветками, малювання свічкою, плямографія, малювання за допомогою соломинки, колаж та інші). За допомогою традиційних і нетрадиційних технік мистецтво стає цікавим і різнобарвним. Оволодіння традиційними й нетрадиційними техніками образотворчого мистецтва збагачує досвід спостереженнями навколишнього світу [11]. Водночас серед суттєвих претензій сучасної школи до випускників закладів вищої освіти є незадовільний рівень оперування молодими фахівцями категоріями сутності емоційно-сислової природи саме декоративно-ужиткового мистецтва.

Висновки з проведеного дослідження.

Для кращого опанування декоративно-ужиткового мистецтва створені необхідні умови. Це участь у різноманітних конкурсах, виставках, майстер-класах, пленерах, які знайомлять студентів із народними майстрами та видами декоративно-ужиткового мистецтва.

У контексті проблематики навчання категорії людей з особливими потребами слід зазначити, що є потреба в детальнішому розробленні методичних посібників та інших навчальних матеріалів із дизайну та декоративно-ужиткового мистецтва, оскільки люди з особливими потребами, які більше обмежені у своїх можливостях, але які відчувають красу, можуть знайти спосіб порозуміння зі світом і вираження свого власного світосприйняття саме завдяки дієвим засобам декоративно-ужиткового мистецтва.

Подальшого дослідження потребують питання впровадження технологій художньо-педагогічної підготовки фахівців, здатних вибудувати систему нових етнічних зв'язків і національних цінностей, які б більш повно відтворювали панораму розвитку мистецтва та в процесі професійної діяльності були готові до самостійного, творчого оволодіння етнокультурними знаннями та до їх інтеграції у глобальному світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонович Є., Захарчук-Чугай Р., Станкевич М. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 2003. 272 с.
2. Антонович Є., Проців В., Свид П. Художні техніки в школі: навч.-методичний посібник. К., 2007. 186 с.
3. Антонович Є., Соломченко О., Шпільчак В. Народні художні промисли: програма спецкурсу. К. 2009. 51 с.
4. Доброскок І. Загальнокультурний і професійний розвиток особистості як умова компетентності майбутнього фахівця. Проблеми загальнокультурного і професійного розвитку особистості майбутнього фахівця в системі неперервної освіти: збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 28–29 травня 2014 р.). Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О.М., 2014. С. 7–15.
5. Доброскок І. Формування цілісного світорозуміння й сучасного наукового світогляду в дітей і молоді у діяльності студентських науково-пошукових об'єднань. Професійна освіта: теоретичні та прикладні аспекти формування компетентності майбутніх фахівців: колективна монографія; ч. 1. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М., 2016. С. 22–36.
6. Державна національна програма «Освіта» Україна XXI століття. К.: Райдуга, 2004. С. 5.
7. Носаченко Т. Вивчення сучасних технік декоративно-прикладного мистецтва у професійній підготовці майбутнього вчителя. Школа першого ступеня: теорія та практика. Збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 37. С. 86–92.
8. Отич О. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання. Полтава, 2005. 227 с.
9. Ревенко І. Художньо-естетична компетентність учителя як показник його професійної культури. Мистецтво і освіта. 2007. № 3. С. 139–146.
10. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page4>.
11. Максименко С., Соловієнко В. Загальна психологія: навч. посібник. К.: МАУП, 2000. 256 с.
12. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>.
13. Стандарт професійного вчителя початкової школи. URL: <http://ru.osvita.ua/doc/files/news/616/61635/20180815.pdf>.